

Asunnottoman terveys: Liikkuvan työn näkökulma

Oh/HtM Irene Merano/Psykoosipoliklinikka Aurora/Helsingin kaupunki

5.4.2019

Aihetta lähellä

- Erityishoidon poliklinikka
- Auroran liikkuva avohoito
  - jalkautumista psykiatristen potilaiden asuin- ja elinympäristöön
    - kotikäyntejä, työparityöskentelyä
    - potilastapaamisia asumisyksiköissä ym.
    - omahoitajuutta, hoitovastuuta
    - pitkäaikaista hoitosuhdetyöskentelyä
    - vastaanottotoimintaa
    - etsivää työtä

Kuka on asunnoton?

- *ulkona porrashuoneissa, kadulla, ensisuojassa nukkuvat*
- *asuntoloissa ja majoitusliikkeissä asuvat*
- *erilaisissa laitoksissa asuvat*
- *vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa*
- *tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona majoittuvat*
- *oikeudettomassa asemassa olevat asunnottomat siirtolaiset (esim. paperittomat ja Euroopan kiertolaiset; eivät tilastoidu)*
- *metsissä ja tyhjissä liiketiloissa asuvat*
  - *tilastot suuntaa antavia; ihmisten tilanteet vaihtelevat*

Asunnottoman terveysongelmat – liikkuvan työn havainnot

- paljon hoitamattomia ja diagnosoimattomia pitkäaikaissairauksia (esim. sydän- ja verisuonitaudit, diabetes, tartuntataudit, mielenterveyshäiriöt, infektiot)
- talvisin paleltumavammoja (ulkona nukkuminen, asiallisen vaatetuksen ja kenkien puute)
- useimmilla hiertymiä jaloissa (kengät aina jalassa/kenkien rikkiäisyys/sopimattomuus)

... *liikkuvan työn havainnot*

- syöpäläiset hoitamatta (syyhy, täit, luteet)
- tartuntataudit toteamatta/eivät ole seurannassa (HIV)
- hoitaminen ei mahdollistu (C-hepatiitti)/kallis lääke – epävarmuutta hoidon säännöllisestä toteutumisesta (esteenä runsas päihdekäyttö – lääkehoidon toteutuminen varmistettava)
- pitkäaikaislääkitykset käyttämättä (somaattiset ja/tai psykoosilääkkeet)
- suuhygienia hoitamatta

...liikkuvan työn havaintoja

- yleishygienia hoitamatta (paiseet, haavaumat, "tuoksu")
- vaatehuolto puutteellista (likaiset/rikkinäiset vaatteet/epäasianmukaiset vaatteet)
- ravinto yksipuolista, tupakointi
- hoitamattomat pistostulehdukset i.v. – huumeidenkäyttäjillä
- psykoosisairaudet/eivät tiedossa tai ovat hoitamatta

Hoidon esteitä

Terveyspalvelujen käyttöä rajoittaa tai palvelujen piiriin hakeutumista estää

- oma asenne (terveydenhuollon piirissä tapahtuneet aiemmat huonot/asenteelliset kohtaamiset → ei haluta enää kontaktia)
- sairaudentunnottomuus:
  - kyvyttömyys nähdä oma terveydentila realistisesti
  - kyvyttömyys havaita oma hoidon tarve/oman terveydentilan hoidon tarpeen vähättely
  - hoitoon sitoutumattomuus

...hoidon esteitä

- välinpitämättömyys tilanteeseen itsen tai läheisten taholta (väsymys)
→ tilanteeseen puuttumattomuus
- jaksamattomuus (psyykkinen/fyysinen tila; kunhan pärjää päivästä toiseen)
- kykenemättömyys/osaamattomuus etsiä apua
- pitkä palveluihin jonottamisaika
- osoitteettomuus (ei tiedetä, missä asuu)
- suostumattomuus asunnon vastaanottamiseen

...hoidon esteitä

- hoitojärjestelmän monitahoisuus/sirpaleisuus (epätietoisuus potilaan tilanteesta; monia eri toimijoita)
- stigma (esim. dg usein este työhön pääsulle)
- lääkekielteisyys
- päihteiden käyttö
- palvelujen vaikea tavoitettavuus (esim. Ta:lle ajan varaus puhelimitse (takaisinsoittojärjestelmä) ja sähköisen asioinnin kautta → ei ole puhelinta/tietokonetta käytössä asioiden hoitoa varten)

...hoidon esteitä

- rahattomuus ja/tai paperittomuus → lääkkeiden hakeminen/terveyspalveluihin pääsy vaikeaa/mahdotonta (pitkät matkat palveluihin; matkakortin puute)
- viranomaispelko
- hoidon tarpeessa olevien tavoittamattomuus
- mielenterveyspalvelut usein vain konsultaatioiden varassa?
- muut yhteistyön vaikeuden syyt (ei ota tarjottua apua vastaan, esim. "tulemme vaikka hakemaan" – ei käy)

Tavoittamattomuuden seurauksia

- kokonaisvaltaisen hoidon vesittyminen; ihmistä ei voida hoitaa:
  - ravitsemustaso ↓
  - hygieniataso ↓
  - lääkehoito toteutuu heikosti tai jää toteutumatta
  - toimintakyky ↓
  - omaisten, läheisten, hoitotahojen "taakka" ↑
- lääkehoidon varmistamisen/"perillemenon" epäonnistuminen:
  - avohoidossa hoitaminen vaikeutuu
    - uusiutuvia psykooseja hoidon riittämättömyyden vuoksi
      - sairaalahoitojaksojen uusiutuminen
      - sairaalahoitojaksojen pitkittyminen
      - kustannusvaikutukset ihmiselle itselle/yhteiskunnalle

Hoitamattomuuden seurauksia

- vakaviksi kehittyneiden sairauksien hoitojen pitkittyminen ja niiden hoitamisen vaikeutuminen
- ennenaikaiset/"turhat" menehtymiset (itsemurhat/somaattiset sairaudet/psykkisen voinnin heikentymisen seuraukset)
- parisuhdeongelmat
- lasten huostaanotot
- väkivallan uhriksi joutumisen riskin kasvu (päihde-/sosiaalinen ympäristö)
- väkivaltaisen käytöksen lisääntyminen (kohde: ohikulkijat, omaiset, viranomaiset jne. → vankila/muut seurannaisvaikutukset)

...hoitamattomuuden seurauksia

- häiriökäyttäytyminen ↑ (hädät → vaikeutta saada toista asuntoa → asunnottomuus → tavoittamattomuus → hoitaminen vaikeutuu)
- omaan identiteettiin kohdistuvat vaikutukset:
  - häpeä, ihmisarvon tunteen lasku, huonommuuden tunne
  - periksi antaminen, tilanteen hyväksyminen → oman tilanteen paheneminen
  - syrjäytyminen (koulutusmahdollisuudet ↓, työttömyys)
  - sosiaalisen verkoston kutistuminen/vääristyminen → lieveilmiöt
- yhteiskunnassa selviytymisen heikkeneminen

Mitä voimme tehdä – ajatuksia keinoista

- liikkuvan ja etsivän työn lisääminen → tavoitettavuus ↑,
→ hoitomahdollisuudet ↑
- päiväkeskusten terveystalvelujen lisääminen
- asunnottomille vietävien palvelujen lisääminen
(terveydenhoidolliset palvelut, ruokapalvelut, toiminta)
- henkilökuntaresurssien lisääminen (mahdollistaa esim. saatot oikeisiin hoitopaikkoihin)
- vertaistyöntekijöiden/kokemusasiiantuntijoiden hyödyntäminen
– miten?
- vapaaehtoistyöntekijöiden hyödyntäminen – miten?
- tavoitettavuuden lisääminen – miten?

...mitä voimme tehdä – ajatuksia keinoista

- ennakointi/ajoissa ongelmatilanteisiin puuttuminen
- ennakointi: häätöjen uhan vähentäminen käytännössä (esim. palohälyttimet, hamstrauksen vähentäminen, lääkehoidon onnistuminen)
- tukiverkoston vahvistaminen, avun saannin mahdollistaminen (useampia palveluja samasta paikasta)
- hoitavan tahon asenne: aito välittäminen
  - ”vierellä kulkeminen”
  - toivon ylläpitäminen
  - ”antennit herkillä” – vuorovaikutustapa
  - potilaan toipumista orientoiva työote; vastuu hoidettavalla

...mitä voimme tehdä – ajatuksia keinoista

- luovuus, ohjaus, pitkäjänteisyys, luottamuksen rakentaminen ja sen ylläpito
- työnkuvien laajentaminen (esim. ohjaajien lääkehoitokoulutus?)
- tiivis isoissa ja pienissä arkiasioissa tukeminen – käytännön keinot?
- yksilöllisiin asumistarpeisiin vastaaminen joustavasti:
  - päihteiden käytön sallivien asumispalvelujen lisääminen
  - päihteettömien asumispalvelujen lisääminen
  - mahdollisia muunlaisia asumiskuvioita?

"Yhteisvastuullisuus – ihmisarvo asunnottomuudesta huolimatta"

Onnistumiskokemuksia

- 1. häiriökäyttäytymistä, uhkaavuutta asumisyksikössä, elämä ajelehtivaa, lasten huostaanotto → lääkitys kuntoon → vointi ↑: jälleenvuokrauksen kautta asunto, lapset takaisin kuvioihin, vakinainen työsuhde; tilanteen seuranta jatkuu
- 2. asunnoton → hoidon piiriin, asiat kuntoon (asunto-, vaatetus-, ruoka-, raha-, lääkitysasiat; voinnin seuranta) → asumisyksikköön asumaan
- 3. asunnoton, skitsofrenia + päihdekäyttö → häiriökäyttäytymistä, sai "viimeisen mahdollisuuden" asuntoasioissa → tiiviiseen avohoitoon, asumisyksiköstä asunto; päihdekäyttö ↓, käytöksen rauhallisuus ↑.